

«Сльози Божої Матері», «Дитя людське», «Радість у голубому», «Спасибі за літо», «Містифікація однієї мандрівки», «О незрівняний!» та інші», - такі паралелі проводить дослідниця Ірина Глотова [1, с. 174]. Порівнюючи повісті «Двоє на святі кохання» та «Індульгенція на безсмертя» переконуємось, що авторові так і не вдалось до кінця подолати себе у напрямку реалістичного епічного письма, до кінця життя він залишався ліричним аналітиком незбагнених стихій людського буття. Рушієм сюжету, як і у малих прозових формах, так і в повістевому доробку, продовжує бути настрій персонажа та фіксація його миттєвих змін, що становить, по суті, основу авторського стилю Євгена Гуцала, який варіюється у цілій низці його творів.

Отже, творчість Євгена Гуцала є різножанровою. Він є автором цілого ряду збірок оповідань («Яблука з осіннього саду», «Скупана в любистку», «Хустина шовку зеленого», «Запах кропу»), повістей («Княжа гора», «Двоє на святі кохання», «Індульгенція на безсмертя», «Повість про осінь», «Голодомор», «Безголов'я», «Прокляття»), роману-трилогії, книг поезії. Усі різножанрові тексти об'єднані спільною проблемою трагічного існування українців на рідній землі у вирішальні моменти історії.

Література

1. Глотова І. Повісті «Двоє на святі кохання» та «Індульгенція на безсмертя»: до проблеми стильової парадигматики Є.Гуцала. *Вісник Луганського національного університету імені Т.Шевченка. Серія. Філологія.* Луганськ, 2009. Вип. 3. С.240-248. 2. Гурбанська А. «Сльози Божої Матері» Є. Гуцала як метажанр. *Слово і час.* 2007. №1. С.70-74. 3. Гуцало Є. Ментальність орди. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 206 с. 4. Кравченко А. Євген Гуцало. *Історія української літератури ХХ ст. : у 2 кн. / За ред. В. Г. Дончика .* Київ, 1995. Кн. 2 . Ч. 2. С. 361-367. 5. Медуниця М. Що написано пером : про творчість Євгена Гуцала. *Кур'єр Кривбасу.* 2003. №135. С. 146-157. 6. Навроцька Н. П. Мала проза Євгена Гуцала. Поетика жанру: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2001. 18 с. 7. Плющ В. Мов дзеркало письменницької душі. *Гуцало Є. П. Твори : у 5 т.* Київ : Дніпро, 1996. Т. 1. С. 5-14. 8. Тарнашинська Л. Презумпція доцільності: абрис сучасної літературознавчої концептології. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. 534 с.

Тетяна Крупеньова, Ірина Русєва

Специфіка ономатворчості Юрія Винничука

Усвідомлення ролі власних назв у загальній архітектоніці художнього тексту як репрезентанта особистісно-авторської картини світу послугувало поштовхом до активізації наукових пошуків. Фундаментальні теоретично-практичні узагальнення щодо природи й функціонування власних назв у художньому тексті здійснені українськими (Л. Белей, Н. Бербер, А. Вегеш, Г. Лукаш, В. Калінкін, Л. Колоколова, В. Лучик, Ю. Карпенко, Т. Ковалевська, М. Мельник, Т. Немировська, Н. Попович, Л. Селіверстова, О.Усова, Г.Шотова-Ніколенко та ін.) і зарубіжними (Н. Васильєва, М. Гарвалик, Ф. Дебус, С. Зінін, Е. Магазаник, В. Ніконов, І. Сарновська-Гейфінг та ін.) ученими.

Сучасні постмодерністські тексти вирізняються використанням складних імен, асоціативного зв'язку імен із різними культурними епохами, яким притаманні варіанти інтерпретації-розкодування (залежно від освіченості читача), інтелектуальністю постмодерного антропоніма. Сьогодні вивчення художньої прози Ю. Винничука як складника українського літературного процесу ХХІ століття є важливим, оскільки її риси й особливості експліковано лише частково, а вона є досить яскравим явищем нашого часу. При цьому велике значення має, зокрема, розв'язання проблеми ономатворчості творів письменника. Юрій Винничук розпочав діяльність у 1990-х збірками поезії «Відображення» й прози «Спалах», а слави здобув завдяки містифікаціям, трешевому роману-фентезі «Мальва Ланда», скандалу в 2012 році з публічним читанням поезії «Убий підараса» і, звичайно, романам «Весняні ігри в осінніх садах» та «Танго смерті». Постать Юрія Винничука в сучасній українській літературі є досить помітною, а його творчий доробок – значний та різноманітний. Причому це не лише авторські збірки малої прози, повісті та романи, а й укладені та відредаговані ним антології української романтичної і готичної фантастики, казок, краєзнавчих книг «Легенди Львова», «Кнайпи Львова», «Таємниці львівської кави», збірки поезій маловідомих та невідомих поетів періоду розстріляного відродження тощо. Як зазначають Т. Кохановська та М. Назаренко: «Винничук – взагалі фігура настільки багатогранна, що може вважатися «сам-собі-літоб'єднанням» [5, с. 12]. **Актуальність** теми дослідження зумовлена

потребою в ґрунтовному й комплексному опрацюванні поетонімії романів Ю. Винничука у поєднанні структурно-семантичного та функціонально-стилістичного аспектів.

Метою дослідження є цілісний аналіз структурно-семантичних і функціонально-стилістичних особливостей поетонімії романів Ю. Винничука.

Об'єкт дослідження становлять власні назви в романах Ю. Винничука. **Предмет** дослідження – структурно-семантичні та функціонально-стилістичні параметри поетонімії творів Ю. Винничука.

Сучасна постмодерністська українська література, яка є надзвичайно багатогою та різноплановою, сьогодні мало вивчена. Тому дослідження онімії постмодерністського тексту, зокрема, на прикладі романів Ю. Винничука як представника української постмодерністської прози, є необхідним у зв'язку з тим, що обігрування різних власних назв становить важливу частину «гри» письменника мовними засобами, допомагає економно і водночас яскраво характеризувати персонажів. Пропріальна лексика виступає цікавим складником тексту і разом з іншими мовними засобами відіграє важливу роль у текстотворенні, допомагає авторові будувати сюжет роману (романів). Оніми, зокрема, можуть виступати своєрідними місточками, зв'язками у творчості письменника.

Структура онімічного простору творів Ю. Винничука є стереотипною. Майже у кожному романі письменника обов'язково представлено номінативні, чи стилістично нейтральні, антропоніми. «Вони творять кістяк, антропонімічну канву твору, засвідчують достовірність персонажів і зображуваних подій» [1, с. 11]. Номінативними можуть виступати як прості, так і складені антропоніми. Однак у переважній більшості випадків Ю. Винничук віддає перевагу емоційно нейтральним іменам та їх варіантам. Це пояснюється потребою стисло ідентифікувати денотата-персонажа. Пор.: *Зореслава, Марта, Руслан, Соломія, Ярослав, Ігор, Марко, Славко* та ін. Основна роль номінативних онімів письменника – «створення нейтральної антропонімічної основи твору, що виступає помітним мовностилістичним засобом, який правдиво та реалістично зображує денотатів-персонажів» [1, с. 19]. Антропоніміка художнього тексту відіграє важливу роль у розумінні та сприйманні ідіостилю, історико-філософського й соціально-культурного змісту як окремого твору, так і всієї творчої спадщини письменника. Виявлення особливостей авторського імені, системний та глибокий аналіз антропонімікону художнього тексту сприяють розумінню прихованих смислів.

Окрім власних імен персонажів, значний відсоток номінативних антропонімів Ю. Винничука становлять прізвища. Часто це реальні прізвища реальних осіб, як правило, письменників, учених. Структура власних особових іменувань персонажів орієнтована на реальну антропонімію, точніше, на знання її мовним колективом. У свідомості читачів певні структурні типи реальних антропонімів пов'язуються з конкретною історичною епохою, соціальним, національним середовищем. В ономастичному просторі роману Ю. Винничука «Мальва Ланда» зафіксовано понад 400 власних назв [2], а у романі «Аптекарь» – понад 300 онімів [4]. З-поміж використаних антропонімів у романі «Аптекарь» можемо виділити кілька моделей. Модель «особове ім'я» може бути одно-, дво-, багатоконпонентним. Одноконпонентні особові імена трапляються порівняно нечасто: *Рута, Вівдя, Гальшика, Франц, Магдуля, Зофка, Міля, Люципер, Пілат, Везалійта* ін. Без тексту роману важко сказати, що автор має на увазі під деякими з них: *Рута* – це юна чарівниця, а *Юліана* – дівчина, яка тривалий час видавала себе за лицаря Лоренцо ді П'єтро. Зауважимо, що більшість одноконпонентних утворень – це імена вигаданих автором персонажів. Деяко менше серед одноконпонентних утворень прізвищ, які можна відразу ідентифікувати. Усім відомо, що *Гіппократ* – це відомий на весь світ давньогрецький медик, *Аристотель* – відомий оратор, *Платон* – філософ і мислитель. Двоконпонентні утворення вказують в основному на певні характеристики осіб: *король Сигізмунд* – титул, *аббат Тритемій* – церковний чин, *візник Войтіх* – соціальний стан тощо. Їх можна поділити на конотативно нейтральні, тобто такі, що відбивають реальний розмовно-побутовий антропонімікон, і стилістично забарвлені. Антропоніми моделей «ім'я по батькові» та «особове ім'я в поєднанні з ім'ям по батькові» можуть виконувати конотативну функцію, указуючи на поважне ставлення до героїв, і номінативну, виконуючи роль офіційного особового імені персонажа. Імена по батькові головних героїв творів Ю. Винничука не відомі взагалі, оскільки більшість з них – неслов'янського походження. Звичайно, письменник не оминає у своїх творах персонажів-іноземців. При ідентифікації персонажів, що не належать до української нації, спостерігається

дещо інший механізм використання мовностилістичних засобів української літературно-художньої антропонімії. Головний критерій, якому повинні відповідати антропоніми цього виду, – «це максимальна відповідність їх форми основним фонетичним, словотворчим та лексичним особливостям мови нації, до якої належить іменованій персонаж» [1, с. 24]. Такі оніми містять у своїй структурі якісь специфічні національні риси.

У романі «Мальва Ланда» роль провідного блазня належить головному герою Бумблякевичу – капловухому невдасі-курдуплику, який все життя був під ковпаком у недремної матері, а тому ще і в сорок років не позбавився своєї цноти. Зовнішність не давала йому шансів закрутити реальний любовний роман, а тому він вигадує для відчипного уявну жінку – *Мальву Ланду* – й починає розповідати матері всі подробиці свого вигаданого роману, проте й сам потроху захоплюється цією вигадкою. *Мальва Ланда* стає для нього мрією, яка змінює все подальше життя. Одного разу *Бумблякевич* дізнається, що жінка з таким ім'ям дійсно існувала – це була поетеса 1930-х років, яка встигла видати дві збірки, а після приходу «совєтів» зникла. Пошуки приводять героя на міську сміттярку, де й починаються його пригоди. Винничук-містифікатор і в цьому романі не зраджує себе: ім'я *Мальва Ланда* насправді належало реальній радянській правозахисниці та учасниці Гельсінської групи в Росії Мальві Ноєвні Ланді, а, окрім того, редактором поетичних збірок героїні роману став Остап Грицай – дійсно український літератор та перекладач.

Роман Ю. Винничука «Аптекарь» – це вишукана стилізація історії Львова ХVІІст. Романіст заворожено-натхненно описує середньовічний Львів ізпортом на Полтві, відразу за Краківською брамою. У романі висвітлено хронологію подій короткого періоду ХVІІ ст., що обмежується 1646-1648 рр. Високий рівень історичної достовірності мають художній простір, топографія і антропонімія тексту, що є основою локаційно-подієвої стилізації. Просторово-часовий хронотоп роману «Аптекарь», створений із окремих цікавих локусів, презентує Львівепохи Середньовіччя і безпосередньо атмосферу урбаністичного простору цієї доби. Дія більшості епізодів має чіткі вказівки на конкретні історичні локації: вежі (*Вежа крамарів* [4, с. 237], *Шляхетська вежа* [4, с. 283], *Шевська вежа* [4, с. 96]), брами (*брама Краківська* [4, с. 95], *брама Галицька* [4, с. 96]), замки (*Високий Замок* [4, с. 117]), вулиці і площі (*Дорога за оленем* [4, с. 42], *Ринок* [4, с. 42]), кам'яниці (*кам'яниця «Під Грифоном»* [4, с. 185], *«Під Крилатим Оленем»* [4, с. 42]), пагорби і гори (*Калічагора* [4, с. 279], *Гора Страт* [4, с. 110], *Шибеничний верх* [4, с. 110], *Лиса гора* [4, с. 119]), мости (*міст Святого Вінцента* [4, с. 176]), аптеки (*«Під Крилатим Оленем»* [4, с. 407]), винарні (*«На Східцях»* [4, с. 275]), шинки і корчми (*«Під Красною Єленою»* [4, с. 434], *«Під Короною»* [4, с. 91], *«Під Пістрявою Качкою»* [4, с. 253], *«Під Трьома Гаками»* [4, с. 332], *«Під Жовтим Простирадлом»* [4, с. 176], *«Під П'яним Турком»* [4, с. 195]), в'язниці буцегарні (*Горішня* [4, с. 117], *Біла* [4, с. 117], *За Гратою* [4, с. 117], *Весела* [4, с. 117], *Гелязинка* [4, с. 117], *Аведичка* [4, с. 117], *Дорошка* [4, с. 117]), шпиталі (*шпиталь Святого Духа* [4, с. 274], *шпиталь Святого Лазаря* [4, с. 279]). Поряд із вигаданими іфантастичними персонажами у романі діють цілкомреальні історичні особи (*Бартоломей Зиморович* – львівський поет, історик, *Юрій Немирич* – руський магнат, воєначальник і дипломат доби Хмельниччини, *Павло Кампан* – доктор медицини, купець, львівський райця і бургомістр, *Мартин Никанор Анчевський* – доктор медицини і філософії; купець, львівський райця і бургомістр, легендарний львівський розбійник *Мадей* та ін.).

У романі Юрія Винничука «Танго смерті» [3] переплітаються дві сюжетні лінії – історична й сучасна. Основною є історична, дія якої розгортається у Львові в 1920–40-х роках. Юрій Винничук творить власний образ міста: немов би не було ніукраїнсько-польської війни, ні погромів, ні репресій. Єдиний розділ роману, що розповідає про підготовку та виконання ОУНівцями атентату інспектораполіції *Лукомського*, описано в гумористичному тоні. Натомість зазначимо, що п'ять розділів сюжетної зав'язки роману «Танго смерті» присвячені описові місцевих базарів, вулиць, кнайп, переказуванню байок, бувальщинта гуморесок міжвоєнного Львова. Історична сюжетна лінія розгортається через описпригод чотирьох хлопців: українця *Ореста Барбаріки*, поляка *Яська Білевіча*, німця *Вольфа Стера*, єврея *Йозефа Мількера*. У романі історія Львова постає з рукопису *Ореста Барбаріки*. Наш сучасник, читаючи його, відкриває для себе новий Львів загадковий, таємничий. У такому вияві минуле впливає на сучасне. Відбувається процес переоцінки цінностей. Уява героя частково висвітлила минуле задля самоідентифікації, орієнтації в житті, мотивації власних дій.

Отже, оніми, використані Ю. Винничуком у романах, – найбільш виразний засіб інтелектуалізації його мови. Жоден онім, навіть якщо він ужитий лише один раз, не може бути викинутий із нього без змін у тексті, оскільки всі власні назви працюють на текст, роблять його більш зрозумілим і виразним.

Література

1. Белей Л. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX – XX ст. Ужгород : Патент, 1995. 120 с. 2. Винничук Ю. Мальва Ланда. Київ : Спадщина, 2012. 464 с. 3. Винничук Ю. Танго смерті. Харків : Фоліо, 2013. 379 с. 4. Винничук Ю. Аптекарь: Роман. Харків : Фоліо, 2015. 443 с. 5. Кохановская Т., Назаренко М. Бродячие дяки и другие чудаки. *Новый мир*. 2011. № 8. URL: <http://coollib.com/b/179451/read>.

Олена Сватковська

Науковий керівник – **Микола Гуменний**

Психологічні виміри в дитячих оповіданнях І. Я. Франка

Ключовим компонентом поетикального аналізу будь-якого художнього твору є дослідження внутрішнього світу персонажів з точки зору психології. Так, наприклад, літературознавець Григорій Клочек, стверджував, що «...естетика є властиво наука почування, спеціально про відчуження артистичної краси, – значить, є частиною психології» [5, с. 53–54]. В. Фащенко зазначив, що таким чином «...предметом психології є відображення внутрішньої єдності психічних процесів, станів, властивостей і дій, настроїв і поведінки людини, а також соціальних груп і класів. Це та властивість справжнього мистецтва, в якій істина постає як процес. Завдяки психологізму з'являється багатогранність образів, переконливість реальних колізій, мотивів поведінки дійових осіб і правдивість діалектики людської душі» [3, с. 57].

У літературознавстві з приводу даної проблеми відомі наукові праці М. Гуменного, Г. Клочека, М. Кодака, М. Моклиці, Л. Левчук, В. Фащенко тощо, у яких поняття «психологізм» досліджується «...як художня система форм (типів) і засобів зображення та вираження людської психіки в літературі» [3, с. 57]. Серед засобів психологічного зображення науковець А. Єсін акцентує увагу на:

- 1) рефлексії (коли письменник застосовує оповідь від першої та третьої особи);
- 2) психологічному аналізу (коли оповідь від третьої особи);
- 3) внутрішньому монолозі;
- 4) потоках свідомості як кінцевої форми внутрішнього мовлення;
- 5) пізнанні душевного стану;
- 6) художніх деталях (портрет, колористика, пейзаж, предмети побуту);
- 7) засобах приховування.

Також, реалізуючи поетикальний аналіз творчості А. Барбюса, Е. Ремарка, О. Гончара, літературознавець М. Гуменний, наголошує, що у творах письменників психологізм «...досягається різноманітними засобами і зводиться до аналізу почуттів, думок, переживань персонажів і автора. Він здійснюється у формі прямих авторських роздумів або у формі самоаналізу персонажів, або опосередкованим шляхом – відображенням їх вчинків, жестів» [1, с. 31], а також за допомогою портрету, колористики, пейзажу, внутрішнього монологу, прийомів замовчування, потоку свідомості, характеру персонажів, авторських відступів. Тобто, за визначенням Н. Павлюк «...психологізм – це взаємообумовлена єдність прийомів та засобів, спрямованих на розкриття душевної сутності героїв, проникнення у їхній внутрішній світ» [2, 51].

Мета статті – розглянути засоби розкриття психологічного стану, які притаманні персонажам в дитячих оповіданнях І. Я. Франка, що є показником не лише особливостей авторської широти уявлень про світ дитини, але й важливою складовою його письменницької довершеності. Характерною стильовою ознакою І. Франка є проникнення у глибини людської сутності в оповіданнях про дітей через внутрішній монолог, який використовується письменником, у більшості випадків, із психологічною метою: для того, щоб заглибитися у внутрішній стан героїв, а також, щоб читач більше дізнався про їхні почуття в життєвих ситуаціях. Для прозових творів автора характерне включення у сюжетну основу різноманітних спогадів персонажів, авторського подання подій та сновидінь ретроспективного характеру.